

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 631.15:330.341.1(477)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17195832>

СТУДІНЬКА Г. Я.

Аналіз досвіду впровадження проєктів у контексті інноваційного розвитку аграрної сфери України

Об'єктом дослідження є процеси інноваційного розвитку аграрної сфери України через впровадження проєктів різного рівня (державних, місцевих, міжнародних).

Предметом дослідження є особливості та проблеми реалізації інноваційних проєктів у аграрній сфері України, їхній вплив на її технологічний, економічний та соціальний розвиток.

Мета дослідження полягає у вивченні досвіду реалізації аграрних інноваційних проєктів, визначенні ключових чинників їхнього успіху та формулюванні пропозицій щодо удосконалення механізмів управління розвитком аграрної сфери України.

Наукова новизна полягає у комплексному аналізі впровадження аграрних проєктів в Україні в контексті двовекторної моделі інноваційного розвитку аграрної сфери, що передбачає синергію державних, громадських ініціатив та міжнародної підтримки на основі інтеграції сучасних технологій, сталих методів виробництва та оптимізації фінансування.

Практична цінність отриманих результатів дослідження полягає у можливості їх використання державними структурами, бізнесом та місцевими громадами для вдосконалення аграрної політики, підвищення ефективності проєктів та розвитку інноваційного потенціалу України.

Висновки. Встановлено, що існує перелік проблем, які уповільнюють розвиток аграрної сфери України, а саме: суттєва технологічна відсталість та повільне впровадження інновацій, низька ефективність використання ресурсів та серйозні екологічні проблеми, чисельні соціальні виклики та міграція сільського населення, низька інвестиційна активність та неефективні управлінські механізми. Доведено, що абсолютна більшість аграрних проєктів в Україні носять точковий характер. Серед ключових чинників реалізації аграрних проєктів виокремлено – технологічні інновації та цифровізація, інвестування та доступ до інвестицій, ефективні управлінські механізми, екологічна стійкість та раціональне використання ресурсів, соціальна інклюзія та розвиток людського капіталу. Зроблено висновок, що для досягнення значних результатів у аграрній сфері України необхідний комплексний підхід до управління аграрними проєктами, що передбачає координацію між різними секторами економіки, інтеграцію технологій та підвищення ефективності використання ресурсів.

Ключові слова: аграрний проєкт, аграрна сфера, інноваційний розвиток, двовекторна модель, конкурентоспроможність, екологічна стійкість.

Analysis of the experience of project implementation In the context of innovative development of the agrarian sphere of Ukraine

The object of the study is the processes of innovative development of the agricultural sector of Ukraine through the implementation of projects of various levels (state, local, international).

The subject of the study is the features and problems of implementing innovative projects in the agricultural sector of Ukraine, their impact on its technological, economic and social development.

The purpose of the study is to study the experience of implementing agricultural innovative projects, identify key factors of their success and formulate proposals for improving the mechanisms for managing the development of the agricultural sector of Ukraine.

The scientific novelty lies in the comprehensive analysis of the implementation of agricultural projects in Ukraine in the context of a two–vector model of innovative development of the agricultural sector, which provides for the synergy of state, public initiatives and international support based on the integration of modern technologies, sustainable production methods and optimization of financing.

The practical value of the obtained results lies in the possibility of their use by state structures, business and local communities to improve agricultural policy increase the effectiveness of projects and develop the innovative potential of Ukraine.

Conclusions. It was established that there is a list of problems that slow down the development of the agricultural sector of Ukraine, namely: significant technological backwardness and slow implementation of innovations, low efficiency of resource use and serious environmental problems, numerous social challenges and migration of the rural population, low investment activity and ineffective management mechanisms. It is proven that the absolute majority of agricultural projects in Ukraine are of a point nature. Among the key factors for the implementation of agricultural projects are identified – technological innovations and digitalization, investment and access to investment, effective management mechanisms, environmental sustainability and rational use of resources, social inclusion and development of human capital. It was concluded that in order to achieve significant results in the agricultural sector of Ukraine, an integrated approach to the management of agricultural projects is necessary, which involves coordination between different sectors of the economy, integration of technologies and increasing the efficiency of resource use.

Key words: agricultural project, agricultural sector, innovative development, two–vector model, competitiveness, environmental sustainability.

Постановка проблеми. Аграрна сфера України має стратегічне значення для економіки країни, адже вона забезпечує її продовольчу безпеку, суттєву частку експорту та формує значний відсоток ВВП, однак, попри великий потенціал, вона стикається з низкою структурних, економічних, технологічних та екологічних проблем, які уповільнюють її розвиток та обмежують конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Більш того, структурні перекося у розвитку національного господарства України призвели до небезпечно високого рівня первинного сектора у секторальній структурі економіки в цілому, що прискорює перетворення України у сировинного донора розвинутих країн та призводить до подальшого зубожіння українців [20]. Однією з основних проблем

є низький рівень залучення інвестицій в аграрну сферу, як у аграрне виробництво, так і в розвиток сільських територій, що призводить до обмеженого технологічного оновлення та зниження продуктивності праці, занепаду сільських територій та зникнення цілих сіл. Багато фермерських господарств не мають доступу до сучасних технологій, достатньої фінансової підтримки, а нерівномірний розвиток регіонів призводить до поляризації доходів населення у різних галузях [21]. Низький рівень цифровізації управлінських процесів у аграрній сфері ускладнює ефективне планування та прогнозування, а слабка інтеграція українських аграрних підприємств у міжнародні інноваційні платформи позбавляє їх доступу до передових технологій. Аграрне підприємство, яке має на ме–

ті стати на «цифрові» рейки, повинно фокусуватися на автоматизації виробничих та управлінських процесів, з метою зробити їх більш ефективними [26, с.10].

Інтенсивне використання сільськогосподарських земель без належного контролю за якістю ґрунтів призводить до їхнього виснаження та деградації, при цьому залишається недостатнім впровадження сталих практик землеробства, що потенційно може знизити родючість ґрунтів та їх ерозію. Використання надмірної кількості хімічних добрив і пестицидів також негативно позначається на екологічному балансі, а відсутність ефективних систем управління водними ресурсами та відходами призводить до забруднення довкілля. Гострим залишається питання порушення сівозміни та втрата темпів розвитку вітчизняної селекції.

Сільські території стикаються з проблемою відтоку молоді та кваліфікованих кадрів, що призводить до подальшого зниження рівня інноваційної активності, а низька підтримка освітніх програм у галузі аграрних інновацій не дозволяє сформувати покоління спеціалістів, здатних працювати із сучасними технологіями та здатних інтегруватися у міжнародні освітні та наукові програми, що обмежує можливості їх професійного розвитку.

Впровадження аграрних проєктів здійснюється часто без системного, комплексного підходу та довгострокового стратегічного планування, механізмів моніторингу та оцінки результатів аграрних проєктів, низькою взаємодією між державними структурами, науковими установами та приватним сектором, а також в умовах недостатніх державних стимулів для активнішого впровадження інновацій у аграрну сферу країни.

Впровадження комплексних аграрних проєктів є необхідним кроком для подолання цих проблем, адже воно сприяє:

- модернізації технологій та автоматизації виробництва;
- підвищенню ефективності управління ресурсами та фінансами;
- розвитку екологічно безпечних методів ведення господарства;
- залученню молодих спеціалістів та формуванню освітніх програм;
- забезпеченню конкурентоспроможності України на глобальному аграрному ринку.

Таким чином, необхідність впровадження аграрних проєктів є ключовим фактором для ста-

лого розвитку аграрної сфери, що вимагає комплексного підходу, інвестиційної активності та інтеграції інноваційних рішень у всі аспекти діяльності.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення механізмів впровадження аграрних проєктів у контексті двовекторної моделі інноваційного розвитку аграрної сфери України, що сприятиме залученню інвестицій, впровадженню сучасних технологій, підвищенню її конкурентоспроможності, оптимізації управлінських процесів та забезпеченню сталого розвитку сільських територій з урахуванням глобальних економічних, екологічних та соціальних викликів.

Об'єктом дослідження є процеси інноваційного розвитку аграрної сфери України через впровадження проєктів різного рівня (державних, місцевих, міжнародних).

Предметом дослідження є особливості та проблеми реалізації інноваційних проєктів у аграрній сфері України, їхній вплив на її технологічний, економічний та соціальний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження та публікації, присвячені питанням інноваційного розвитку аграрної сфери України висвітлюють ключові тенденції, управлінські механізми, ефективність впровадження аграрних проєктів та актуальні виклики, що постають перед галуззю в умовах глобальних економічних та екологічних змін, що дозволяє сформулювати наукову базу для подальшого удосконалення стратегій розвитку агросектору. У цьому контексті державно–приватне партнерство (ДПП) відіграє вирішальну роль як стратегічний інструмент залучення інвестицій, модернізації виробництва та впровадження передових аграрних технологій, що забезпечує стаке зростання галузі та її інтеграцію в глобальні економічні процеси. Саме тому ДПП, як інститут поєднання державних та приватних зусиль для вирішення соціально важливих завдань та інвестування у виробництво суспільних благ в Україні, на думку, В. М. Онегіної та Л.А. Батюк потребує суттєвого розвитку [13, с.64]. Цю думку поділяє і І. М. Кульчій, яка впевнена, що модель публічно–приватного партнерства може стати в Україні одним із способів забезпечення сталого розвитку сільських територій, оскільки сприятиме залученню додаткових фінансів від приватних суб'єктів на виконання державних та регіональних програм розвитку сільських територій [10,

с.99]. ДПП в аграрній сфері забезпечує ефективну мобілізацію фінансових ресурсів, прискорює впровадження інноваційних технологій, сприяє модернізації інфраструктури та гарантує стабільний розвиток аграрної галузі та сільських територій шляхом об'єднання державних ініціатив та приватного капіталу, що відповідає принципам ефективного функціонування дво-векторної моделі інноваційного розвитку аграрної сфери України [11, с. 8].

Децентралізація сприяє розвитку аграрної сфери, забезпечуючи ефективне управління ресурсами, стимулюючи інвестиції та сприяючи диверсифікації економічної діяльності на місцевому рівні, саме тому вона є об'єктом дослідження вітчизняних науковців. Зокрема, Н. Хомюк наголошує, що децентралізація виступає дієвим фактором стабілізації соціально–економічної ситуації в Україні, адже сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів на всіх рівнях управління [25, с. 85]. Разом з цим, зауважимо, що поряд з розширенням управлінських можливостей на місцевому рівні, створенням сприятливого середовища для бізнесу, гнучкістю у використанні ресурсів, залученням інвестицій, існують аргументи проти такого твердження: наявність нерівномірного розвитку регіонів, різного рівня фінансової спроможності громад, брак кадрового потенціалу, ризик корупції та нецільового використання коштів доводять, що децентралізація тільки має потенціал для диверсифікації розвитку сільських територій, але не є автоматичною гарантією успіху. Децентралізація працює ефективно за умови достатнього фінансування, грамотного управління та підтримки підприємницької активності.

Вітчизняні науковці досліджують окремі аспекти розвитку сільських територій поза контекстом аграрного виробництва. Зокрема, І. О. Яснолоб, Т. О. Чайка, О. О. Горбта Я. В. Радіонова розглянули теоретико–практичні засади енергетично незалежних сільських територій та прийшли до висновку до необхідності використання комплексного підходу, навіть, в питанні диверсифікації енергопостачання в умовах сільських територій [27, с. 102]. Зрозуміло, що наявність енергетичної незалежності сільської території не вирішує переліку інших проблем, що притаманні сільським територіям в Україні.

Соціальна інклюзія в аграрній сфері передбачає рівний доступ до ресурсів, освіти та можли-

востей для всіх учасників галузі, сприяючи економічному зростанню, стабільності сільських територій та формуванню сталого розвитку агросектору, що цілком корелює з умовами ефективного функціонування аграрної сфери у форматі двохвекторного інноваційного розвитку. С. В. Степаненко приходять до логічного висновку, що соціальна інклюзія є важливим напрямом трансформацій для національної економіки, а пріоритетними інструментами їх реалізації є такі інновації, як інклюзивні ланцюги вартості, управління ризиками, стале використання ресурсів, активізація соціальної інтеграції на селі, імплементація інклюзивних моделей скорочення рівня бідності та забезпечення доступу до справедливого отримання і розподілу доходів мешканців сільських територій [19, с. 77]. Інклюзія в аграрній сфері також не є панацеєю у вирішенні всіх наявних проблем, що потребують комплексного формату, який знаходиться в компетенції проектного управління в аграрній сфері.

Інші науковці досліджують ефективність окремих форм проектного управління розвитком аграрної сфери. Зокрема, Л. В. Тарасович аналізує кооперацію як інструмент економічного зростання сільських територій та економіки в умовах децентралізації, що, на його думку, уможливується завдяки консолідації зусиль аграрних товаровиробників із метою вирішення спільних проблем у їх господарській діяльності, забезпечення її ефективності на основі оптимізації витрат, зокрема логістичних, розширення можливостей доступу до агросервісних та інших послуг [23, с. 243]. Т.О. Харченко та В. М. Ніколенко обґрунтовують необхідність впровадження в процес управління економічним розвитком сільських територій переліку інструментів, зокрема, ієрархічну структуру робіт за проектом, організаційну структуру виконавців, стратегічне планування, але не розкривають їх змісту [24, с. 151–152]. Т. В. Колесник дослідила регіональне програмування у якості інструменту сталого розвитку сільських територій та зробила справедливий висновок, що єдиним центром управління проектом в аграрній сфері мають стати департаменти економічного розвитку облдержадміністрацій та міністерство економічного розвитку АР Крим (після її деокупації) [7, с. 59]. І. А. Ажаман досліджує сільський туризм, який вважає каталізатором структурної перебудови економі-

ки сільської місцевості, що може сприяти покращенню демографічної ситуації [1].

Ефективність інструментів маркетингу та брендингу не викликає сумніву у жодного практика чи науковця, але цілком залежить від вдало обраної стратегії та професійності спеціалістів, які використовують ці інструменти у розвитку аграрної сфери країни. І. О. Павлова запропонувала маркетингову парадигму брендингу сільських територій Південного регіону та виокремила десять різновидів проектів по брендуванню сільських територій трьох областей – Миколаївської, Одеської, Херсонської [14, с. 25]. В. М. Семцов, Т. В. Вакар, В. Ю. Кричковський, Є. О. Мороз та В. Е. Шуберанський визначають бренд–менеджмент специфічним інституційним (нематеріальним) активом агента ринку, важливою ознакою сільських територій, джерелом доданою вартості, універсальною системою ідентифікації очікувань стейкхолдерів від цілісного образу території, що має реляційну довгострокову перевагу, яка здатна забезпечити стійкий соціально–економічний розвиток [17, с. 1]. Н. П. Карачина, Т. В. Вакар та І. О. Мороз досліджують брендинг концептуально та визначають одну з його форм територіальний брендинг своєрідною альтернативою, нетрадиційною маркетинговою технологією сільського розвитку. Автори визнають територіальний брендинг предметом полідисциплінарного вивчення, насамперед соціальним, а потім вже економічним проектом, елементи якого мають функціональність та духовно–ментальний виміри [4, с. 25; 22]. Т. В. Вакар присвятила окреме дослідження методологічним та методичним основам брендингу сільських територій, що ґрунтується на визначальній ролі положень теорій монополістичної та недосконалої конкуренції, а також загальної теорії ринку в її неокласичній інтерпретації [2, с. 81]. Концепція бренд–орієнтованого розвитку національної економіки значно розширює горизонти впливу брендингу через формування та просування всіх форм бренду – територіальної (село, місто, регіон, країна), товарної (товарів та послуг), корпоративної (підприємств та організацій), організаційної (бренд–події), навіть, особистісної [22].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Попередні дослідження зосереджуються на аналізі окремих аспектів розвитку аграрної сфери, таких як фінансування, технологічні інновації,

управлінські інструменти та механізми або соціально–економічний вплив, проте дане дослідження обґрунтовує необхідність комплексного проектного управління аграрною сферою України, що охоплює ключові фактори розвитку та їх взаємодію в рамках двовекторної моделі інноваційного розвитку аграрної сфери, яка передбачає синергію державних ініціатив та приватного сектору для підвищення конкурентоспроможності, ефективності та сталого розвитку галузі.

Мета дослідження полягає у вивченні досвіду реалізації аграрних інноваційних проектів, визначенні ключових чинників їхнього успіху та формулюванні пропозицій щодо удосконалення механізмів управління розвитком аграрної сфери України.

Відповідно до мети поставлені наступні завдання:

1. Розглянути проблеми уповільнення розвитку аграрної сфери України;
2. Проаналізувати досвід впровадження аграрних проектів в Україні;
3. Визначити ключові чинники успішної реалізації інноваційних аграрних проектів;
4. Сформулювати практичні рекомендації щодо вдосконалення механізмів управління проектами в аграрній сфері та запропонувати шляхи підвищення їхньої ефективності та адаптації до сучасних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрна сфера України має стратегічне значення для економіки країни, адже вона забезпечує продовольчу безпеку країни, більше половини експорту та формує значну частку ВВП. Головною стратегічною проблемою сільського господарства України залишається перекос у секторальній структурі національної економіки, де питома вага первинного сектора, куди відноситься сільське господарство, складає більше 20 %, що перетворило країну у сировинного донора країн, де нестача продовольства спричинена природно–кліматичними умовами [20]. Ігнорування структурного перекосу тільки погіршить економічну ситуацію в країні, отже важливим є зміна секторальної структури національної економіки на користь другого та третинного сектора. Окрім структурної, агросектор стикається з низкою економічних, соціальних, технологічних, організаційних та екологічних проблем, які уповільнюють його розвиток та обмежують конкурентоспроможність на міжнародному ринку, що візуалізовано на рис. 1:

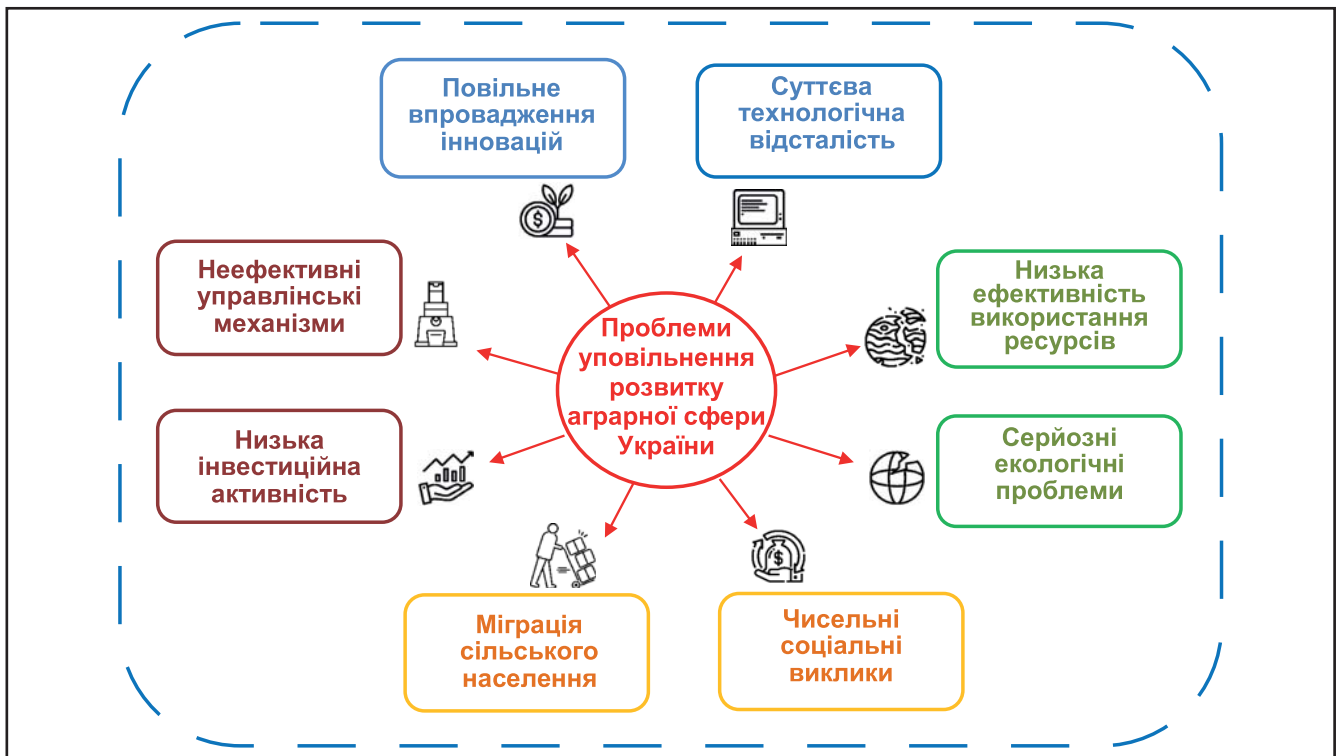

Рисунок 1. Проблеми уповільнення розвитку аграрної сфери України

Джерело: запропоновано автором

Проблеми, що на рис. 1: нерівномірний розвиток аграрної сфери, низька інвестиційна активність, технологічна відсталість та повільне впровадження інновацій, екологічні проблеми, низька ефективність використання природних ресурсів та інтенсивне використання сільськогосподарських земель, недостатнє впровадження сталих практик землеробства, соціальні виклики та міграція з сільських територій, перетворилися у реальну загрозу для аграрної сфери України. Існуючі управлінські механізми управління аграрними проектами порушують принципи системності, стратегічності, послідовності, довготривалості. Взаємодія між державними структурами, науковими установами та приватним сектором є слабкою, що ускладнює розробку оптимальних стратегій розвитку як аграрних виробництв, так і сільських територій. Ці проблеми носять системний та циклічний характер, що вимагає відповідного комплексного перманентного вирішення, починаючи з планування та, закінчуючи контролем та оцінкою результатів.

Аналіз існуючого досвіду впровадження аграрних проектів у контексті інноваційного розвитку аграрної сфери України є ключовим етапом для оцінки ефективності управлінських рішень, фінансування та технологічних інтеграцій, що дозволяє не лише виявити успішні моделі реалізації,

але й адаптувати найкращі практики до сучасних викликів, сприяючи стратегічному плануванню, підвищенню конкурентоспроможності та сталому розвитку галузі.

Н. Корженівська, О. Нісходовська справедливо зауважують, що реалізація інноваційних проектів на сільських територіях пов'язана з низкою ризиків, один з головних полягає у довготривалості циклу окупності інвестиційних проектів. Суттєвим ризиком наразі залишається надмірна політизація децентралізаційних змін, а перспективні плани об'єднання і розвитку сільських територіальних громад часто не відповідають інтересам і потребам їх населення. Поряд із цим потребує удосконалення система державної підтримки інновацій у сільському господарстві та в інших сферах економічної діяльності на селі [9, с. 102]. Автори впевнені, що нівелюючи інституційні, законодавчі, управлінські недосконалості, а подекуди загрози успішного впровадження та використання інноваційного потенціалу сільських територій можливо досягти стабільних економічних результатів та розвитку [Тамже, с. 104]. Отже, успіх або провал реалізації аграрного проекту закладається на самому його початку з моменту планування, разом із його інституційним, організаційним та фінансовим забезпеченням.

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Головним стратегічним питанням застосування проектного управління в аграрній сфері країни є підтримка та захист сільського населення від подальшого руйнування їх життя, падіння якості соціально–економічних умов проживання на сільській території, втрати джерел гідного заробітку. Цивільний захист населення від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру з метою пожежної та техногенно–екологічної безпеки одним з важливих напрямів цього захисту, адже в сільській місцевості щороку виникає більше 35 % від загальної кількості пожеж із загибеллю близько 50 % людей, а прямі збитки сягають сотні мільйонів гривень [12, с. 350]. В Дніпропетровській області питання цивільного захисту сільського населення вирішувалось саме у форматі проектного управління.

Реформа децентралізації в Україні запустила низку проектів у сільських та селищних громадах, інформація про які представлено у табл. 1.

Перелік точкових проектів є досить великим, можливість започаткування та реалізації яких виникла завдяки реформі децентралізації та збільшенню місцевих бюджетів. Разом з тим, видно, що масштаби проектів є незначними та направленими на вирішення поточної місцевої проблеми.

Разом з тим, видно, що масштаби проектів є незначними та направленими на вирішення поточної місцевої проблеми. Комплексністю та масштабом виділяється лише аграрний проект у Львівській області «Село–місто», що здійснюється відповідно до Програми розвитку Львівської області на 2021 – 2025 роки. Мета Комплексної програми – забезпечення умов для підвищення ефективності сільського господарства шляхом сприяння розвитку селянських господарств, мікро та малих суб'єктів підприємництва, збільшення доданої вартості в аграрному секторі економіки як передумови формування самодостатніх територіальних громад [8]. Серед основних завдань Програми:

1. Сприяння ефективному розвитку мікро– та малих суб'єктів господарювання, виробництво конкурентної продукції з доданою вартістю (некоректне формулювання);

2. Сприяння розвитку сімейного фермерства та сільськогосподарської кооперації;

3. Розвиток виробництва нішевої сільськогосподарської продукції;

4. Розвиток органічного виробництва;

5. Регіональний розвиток через агротуристичний кластер «ГорбоГори»;

6. Виставкова та освітньо–інформаційна діяльність;

7. Поліпшення громадських пасовищ;

8. Сприяння розвитку скотарства;

9. Стимулювання економічного розвитку сільських територій [8, Додаток].

Соціальна відповідальність потужного агрохолдингу «МХП» реалізується в багатьох напрямках, за одним з яких – проведення на території 12 областей України щорічного конкурсу мікрогрантів «Роби своє» з метою створення умов для сталого розвитку підприємництва, в т.ч. як відповідь на негативні економічні та соціальні наслідки війни, у містах та селах шляхом надання мікрогрантів для подальшого започаткування, масштабування та/або релокації існуючого мікропідприємництва та середнього підприємництва [15]. В 2023 році мікро гранти отримали 80 українців, чий проект перемогли у цьому конкурсі. Трохи менше половини – 35 переможців було із сільської місцевості. Серед проектів–переможців: 14 націлені на покращення громадського харчування на селі, 7 – на аграрні роботи, в т. 2 з використанням сучасних інновацій, 2 – для покращення обслуговування в сфері індустрії краси та догляду. Важлива соціальна місія МПХ також не є панацеєю від комплексу проблем жителів сільських територій.

Багатий досвід точених аграрних проектів має Європейський Союз. Зокрема, Німеччина є лідером у впровадженні відновлюваних джерел енергії, особливо в сільських регіонах; Франція активно підтримує малі фермерські господарства через фінансові субсидії, освітні програми та розвиток ринків збуту; Італія має розвинуту систему агротуризму, яка сприяє збереженню культурної спадщини та створенню додаткових джерел доходу для сільського населення; Швеція відома своїм підходом до сталого управління лісами та водними ресурсами; Польща успішно реалізує програму LEADER, яка сприяє розвитку сільських громад через місцеві ініціативи та активну участь громадян у процесах прийняття рішень. Як справедливо зауважує М. О. Скорик, європейський досвід доводить, що успішне впровадження сталих практик потребує комплексного підходу, що включає як зміни в управлінських структурах, так і адаптацію екологічних стандартів до місцевих умов [18, с. 199–201].

Таблиця 1. Приклади точкових аграрних проєктів в сільських громадах України

№	Локація впровадження проєкту	Зміст проєкту
1	Село Вільшаник, Львівська область	Побудовано новий цех з розливу якісної питної води «Краплинка Карпат». Створено близько десяти робочих місць для жителів села. Податки сплачуються в бюджет ОТГ.
2	Слобожанська ОТГ Дніпропетровська область	Запустили кондитерську фабрику: площа об'єкта – 10 тис. м ² , потужність виробничих ліній дозволяє випускати 1,8 тис. т продукції на місяць, створено додаткових 240 місць
3	Шахівська сільська громада, Донецька область	В рамках проєкту для впорядкування інформації щодо наявних земельних та інших ресурсів впроваджується геоінформаційна система
4	Веселівська селищна громада, Запорізька область	Запущено мобільний додаток «Моє Веселе»: розклад руху автобусів, новини громади, інформація про перебіг епідемії, роз'яснювальна інформація щодо протидії поширенню COVID–19.
5	Гнідинська сільська громада, Київська область	Господарську книгу було переведено у онлайн–формат. У програмному комплексі громада самостійно вираховує податки, аналізуючи актуальні дані, і передає у фіскальну службу, завдяки чому вдалося збільшити доходи з податків: земельного та нерухомості
6	Смизька селищна громада, Рівненська область	Громада затвердила офіційні інтернет–ресурси ОТГ: сайт селищної ради та сторінку в соціальній мережі «Facebook». Фельдшером сіл Миньківці і Шепетин було передано велосипеди для використання в роботі.
7	Грабовецька сільська громада, Львівська область	У с. Конюхів, що входить до складу Грабовецької ОТГ, відкрито новозбудовану амбулаторію. Кошти були виділені на умовах співфінансування з державного бюджету в рамках програми «Підвищення доступності та якості медичного обслуговування в сільській медицині» та з бюджету громади.
8	Михайлівська сільська громада, Запорізька область	На умовах співфінансування з державного та місцевого бюджетів у Михайлівській амбулаторії запроваджується телемедицина. Обладнання для обстеження пацієнта включає: дистанційний термометр, пульсоксиметр, спірограф, тонометр, дерматоскоп, електрокардіограф, що спростило доступ пацієнтів на первинній ланці до лікарів–спеціалістів та кращого досвіду надання медичної допомоги.
9	Ланчинська ОТГ, Івано–Франківська область	У Ланчинській ОТГ залучено іноземні інвестиції для встановлення сонячних батарей в обсязі 1 млн євро, у подальшому очікується ще 2,4 млн євро. Проєкт дозволить генерувати «зелену» енергію та створить 12 робочих місць. Делятинська та Печеніжинська ОТГ спільно реалізують туристичний проєкт «Оглядова вежа». Також розпочато спільний проєкт всіх трьох громад – туристичний маршрут (піший і велосипедний) – «стежками опришків»
10	Іванівська ОТГ. Вінницька область	У селі Іванів відкрито сучасна свиноферма на 7 тис. голів з повним закритим циклом виробництва з екологічними технологіями переробки відходів, де працює 20 робітників. Реалізував проєкт місцевий фермер, інвестувавши 3 млн євро. Свинокомплекс є запорукою подальшого успішного розвитку громади на найближчі 10–15 років, і навколо цього об'єкту буде можливість розвивати інші види бізнесу, завдяки чому створюватимуться нові робочі місця.
11	Ходорівська ОТГ. Львівська область	В селі Демидів завершено роботи з реалізації мікропроєкту «Влаштування вуличного освітлення». – змонтовано 3,74 км лінії електропередач та встановлено 36 LED світильників. Загальна вартість проєкту склала 289,31 тис. грн. Громада витратила на це 86,31 тис. грн з місцевого бюджету, частину було профінансовано з бюджету області, а також надійшла спонсорська допомога.
12	Шацька ОТГ. Волинська область	У смт Шацьк з початку курортного сезону запрацював проєкт «Безпечне місто»: встановлено сім камер відеонагляду, зображення з яких передається у місцевий відділок поліції. Камери чітко зчитують та розпізнають номерні знаки в будь–яку пору доби, встановлені на усіх в'їздах у Шацьк, а також у парку Тараса Шевченка, де відбуваються масові заходи.
13	Львівська область	Проєкт «Село–місто» передбачає: розвиток інфраструктури: будівництво сучасних доріг, освітлення, водопостачання та Інтернет–зв'язку; збереження природного середовища, використання альтернативних джерел енергії; підтримку фермерських господарств, створення ринків для місцевої продукції; відкриття навчальних закладів, культурних центрів та місць для дозвілля; зведення сучасних житлових комплексів із зручним плануванням.

Джерело: складено автором за [6; 8]

ІННОВАЦІЙНО–ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Дж. Сінерма, С. Пасос–Відаль, аналізуючи політику ЄС щодо впровадження сільських інновацій, згадують шість рушійних сил розвитку сільської місцевості: 1) стала мультимодальна мобільність; 2) енергетичний перехід і кліматична нейтральність; 3) стійкі агропродовольчі системи та управління екосистемами; 4) природничий та культурний туризм; 5) культура та культурні інновації; 6) місцеві послуги, здоров'я та благополуччя, які передбачені європейським проектом RURACTIVE, що спрямований на підтримку сталого та справедливого розвитку сільських територій шляхом впровадження інноваційних рішень та залучення місцевих громад [28]. За відповідним напрямком проект RURACTIVE:

1) Сприяє гнучким мультимодальним рішенням, таким як спільна мобільність, для вдосконалення систем сільського транспорту.

2) Пропагує стале використання енергії, ефективне виробництво та рішення з нейтральним викидом вуглецю.

3) Покращує місцеве виробництво продуктів харчування за рахунок покращення поживних речовин, води та захисту від шкідників, логістики, маркетингу та зусиль з відновлення екології.

4) Спрямовує на зростаючу тенденцію сільського та сусіднього туризму, наголошуючи на екологічному досвіді, заснованому на природі. Він розробляє такі послуги, як динамічні тури для відвідувачів, системи керування відвідувачами та платформи зворотного зв'язку.

5) Стимулює інтеграцію культури як важливого елемента сталого розвитку, зосереджуючись на покращенні доступності для вразливих груп за допомогою цифрових послуг і сприянні сталим фестивалям і подіям у сільській місцевості.

6) Вирішує проблеми обмеженого доступу до основних послуг, старіння населення та депопуляція, розробляючи послуги догляду на основі Інтернету речей і автоматизацію дому на основі ШІ [16].

Проект ЄС RURACTIVE спрямований на створення багатосторонніх екосистем інновацій у сільській місцевості та охоплює 12 пілотних регіонів, включаючи Синевірську громаду на Закарпатті, і підтримує інновації, орієнтовані на громаду, зокрема для молоді, літніх людей, людей з інвалідністю та інших уразливих груп. В Україні пілотний проект направлений на вирішення: 1. Підвищення продуктивності пасік та забезпечення якості меду; 2. Налагодження системи збору даних туристичного сектору на території громади. 3. Розумне вуличне освітлення для безпеки жителів та відвідувачів громади [3]. Як бачимо, ЄС також йде по шляху розвитку аграрної сфери через точкові проекти, які вважаються більш зрозумілими, простішими в організації, управлінні та контролі, а також потребують менше фінансових вливань.

Огляд окремих аграрних проектів не дає змоги оцінити їхню ефективність, визначити сильні сторони та виявити проблемні аспекти впровадження через брак інформації. Разом з тим, не заважає розглянути ключові чинники, що впливають на успішність реалізації таких проектів. Саме вони формують основу для стратегічного планування, залучення інвестицій, оптимізації управління та впровадження технологічних інновацій, що є запорукою конкурентоспроможності аграрного сектору в довгостроковій перспективі. Перелік ключових чинників представлено на рис. 2:

Фінансування та інвестиції через стабільне залучення коштів, доступ до кредитів та державної підтримки сприяє розвитку проекту та впровадженню інновацій. Технологічні інновації підвищують продуктивність, конкурентоспроможність та ефективність суб'єктів господарювання через використання сучасних технологій, цифрових рішень та ефективних методів виробництва. Ефективне управління відповідає за чітку організацію процесів, стратегічне планування та адаптивні бізнес-моделі, що оптимізує ресурси та мінімізує ризики. Екологічна стійкість мінімізує негативний вплив на довкілля через раціональне використання природних ресурсів, перехід на екологічні технології. Соціальна інклюзія та розвиток людського капіталу через підтримку місцевих громад, залучення кваліфікованих кадрів та створення сприятливих умов для розвитку підприємництва сприяє стабільності та сталому розвитку агросектору.

Підвищення ефективності впровадження аграрних проектів може бути забезпечене через їх комплексний формат, що забезпечить синергію від окремих точкових проектів. Комплексний аграрний проект у форматі агропромислового кластера чи бренд-орієнтованої орієнтації передбачає довгострокове системне вирішення всіх проблем сільської території, довгого терміну розробки та впровадження, разом з тим і – великих коштів [2]. Детальний розгляд комплексного формату аграрних проектів буде здійснений у наступних дослідженнях.

Формування ринкових відносин в Україні №6 (289)/2025

Рисунок 2. Ключові чинники реалізації інноваційних аграрних проєктів України

Джерело: запропоновано автором

Висновки

Існує низка проблем, які уповільнюють розвиток аграрної сфери України. Серед загрозливих проблем виокремимо наступні: суттєва технологічна відсталість та повільне впровадження інновацій, низька ефективність використання ресурсів та серйозні екологічні проблеми, чисельні соціальні виклики та міграція сільського населення, низька інвестиційна активність та неефективні управлінські механізми.

Аграрні проєкти в Україні здебільшого мають точковий характер, тобто спрямовані на вирішення окремих проблем сільських територій. Проте для довгострокового ефекту та комплексного розвитку агросектору важливо інтегрувати системний підхід, що охоплює стратегічне планування, використовує формат брендингу або агропромислового кластеру та передбачає адаптацію до глобальних викликів. Вдосконалення механізмів управління аграрними проєктами можливе через перехід від точкових до комплексних проєктів, розвиток стратегічного планування та інтеграція цифрових технологій (GIS-технологій та Big Data), зміцнення державно-приватного партнерства та залучення міжнародного досвіду, оптимізацію процесів фінансування та управління ресурсами.

Серед чинників реалізації аграрних проєктів ключовими є технологічні інновації та цифровіза-

ція, доступ до інвестицій, ефективні управлінські механізми, екологічна стійкість та раціональне використання ресурсів, соціальна інклюзія та розвиток людського капіталу.

Удосконалення шляхів підвищення ефективності аграрних проєктів можливе через їх адаптацію до кліматичних та економічних викликів, розширення інтеграції агропромислових кластерів, впровадження брендингу сільської території, що інтегрує всі його форми – територіальну, товарну, корпоративну, організаційну, створення інноваційних центрів розвитку аграрних регіонів

Список використаних джерел:

1. Ажаман, І. А. Особливості проєктів розвитку сільського туризму. URL: <https://salolj/573c284>
2. Вакар, Т. В. (2016). Методологічні та методичні основи брендингу сільських територій. Економіка та держава. – № 9. – С. 80–83 URL: <https://salolj/4784719>
3. Інноваційні рішення для сільського розвитку. Громадський простір, 2025. URL: <https://salolj/b316C4A>
4. Карачина, Н. П., Вакар, Т. В., Мороз, І.О. (2019). Концепт територіального брендингу в контексті соціально-економічного розвитку сільських територій. Економіка та держава. № 4. С.26–34. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.4.25
5. Карачина, Н. П., Вакар, Т. В. Брендинг сільських територій: потенціал та проблеми реалізації. Публічне

управління: проблеми та перспектив, 2017. – С. 335–342. URL: <https://salolj/12C15cc>

6. Книга успіхів. Короткі історії як децентралізація впливає на життя громад, Асоціація міст України, USAID, 2018. – 49 с.

7. Колесник, Т. В. (2019). Регіональне програмування як дійовий інструмент сталого розвитку сільських територій. Економіка. фінанси. менеджмент: актуальні питання науки і практики. – No 3. – С. 44–62 URL: <http://socrates.vsaui.org/repository/getfile.php/23565.pdf>

8. Комплексна програма підтримки та розвитку сільського господарства у Львівській області на 2021 – 2025 роки. URL: <https://loda.gov.ua/documents/34804>

9. Корженівська, Н., Нісходовська, О. Інноваційно-інвестиційний потенціал ресурсів сільських територій. Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Капіталізація аграрних підприємств та їх інвестиційне забезпечення» 8 вересня 2022 р., м. Київ / НААН України, ННЦ «ІАЕ», 384 с. – С. 101–105. URL: <https://salolj/0c92536>

10. Кульчій, І. М. (2017). Публічно-приватне партнерство як спосіб забезпечення сталого розвитку сільських територій. Аграрне право. Екологічне право. – С. 99–109. <https://doi.org/10.21564/2414-990x.138.108564>

11. Мамчур, В. А., Студінська, Г. Я. (2023.) Інноваційний розвиток аграрної сфери в умовах реалізації національної системи стійкості. Економіка та суспільство. – № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-144>

12. Овсяник, В. М. (2017). Реалізація пілотних проєктів як чинник забезпечення цивільного захисту населення в об'єднаних територіальних громадах Дніпропетровської області. Вісник НУЦЗУ. Серія: Державне управління. Вип. 1(6). – С. 347–355

13. Онегіна, В. М., Батюк, Л. А. (2017). Державно-приватне партнерство та розвиток сільських територій в Україні. Актуальні проблеми інноваційної економіки. – № 2. С. 64–72

14. Павлова, І. О. (2018). Маркетингова стратегія просування бренду сільських територій південного регіону. Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 17. – Частина 2. – С. 24–29

15. Положення конкурсу МХП «Роби своє». URL: <https://salolj/E0645c0>

16. Проєкт ЕС RURACTIVE щодо створення багатосторонніх екосистем інновацій у сільській місцевості. URL: <https://www.ruractive.eu/project/objectives>

17. Семцов, В. М., Вакар, Т. В., Кричковський, В. Ю., Мороз, Е. О., Шуберанський, В. Е. (2024). Бренд-ме-

неджмент розвитку депресивних економік на прикладі сільських територій України. Академічні візії. – № 27. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10531710>

18. Скорик, М. О. (2024). Європейський досвід забезпечення сталого економічного розвитку сільських територій. Сталий розвиток економіки № 3 (50). – С. 195–203. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-29>

19. Степаненко, С. В. (2023). Соціальна інклюзія як пріоритет подальшого розвитку аграрного сектору і сільських територій. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарств. № 46. – С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-1>

20. Студінська, Г. Я. (2023). Вплив інновацій аграрної сфери на зміну секторальної структури національної економіки. Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць. Вип. 10(269) – К.: ДНДІМЕ. – С. 25–34. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10664405>

21. Студінська, Г. Я. (2025). Проєктні рішення інноваційної трансформації сільських територій. Формування ринкових відносин. Вип. 5 (288). – К.: ДНДІМЕ. – С. XXX–XXX

22. Студінська, Г. Я. (2017). Теоретико-методологічні засади брендингу в системі управління конкурентоспроможністю національної економіки: дис...дра екон. наук; спец. 08.00.03 Економіка та управління національним господарством. Одеса: Одеський національний політехнічний ун-т. 596 с.

23. Тарасович, Л. В. (2017). Кооперація як інструмент економічного зростання сільських територій та економіки в умовах децентралізації. Глобальні та національні проблеми економіки. МНУ ім. Сухомлинського. Вип 6. – С. 239–244.

24. Харченко, Т. О., Николенко, В. М. (2019). Впровадження інструментів проєктного підходу в процес управління економічним розвитком сільських територій. Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення. С. 150–152. URL: <https://salolj/704349c>

25. Хомюк, Н. (2019). Децентралізація як чинник диверсифікації розвитку сільських територій. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. № 1. – С. 85–91. <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-01-85-91>

26. Цифровізація сільськогосподарських підприємств та її економічна ефективність: монографія / М. В. Руденко – Черкаси: видавець Чабаненко Ю. А., 2020. – 342 с.

27. Яснолоб, І. О., Чайка, Т. О., Горб, О. О., & Радіонова, Я. В. (2018). Теоретико–практичні засади створення енергетично незалежних сільських територій. *Економіка АПК*. № (11), С. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201811097>

28. Sinerma, J., Pazos–Vidal, S. Analysis of EU policies around rural innovation, 2025. URL: <https://salo.li/BO46224>

References:

1. Azhaman, I. A. Osoblyvosti proyektiv rozvytku silskoho turyzmu [Features of rural tourism development projects]. URL: <https://salo.li/573c284>

2. Vakar, T. V. (2016). Metodolohichni ta metodychni osnovy brendynhu silskykh terytoriy [Methodological and methodological foundations of branding rural areas]. *Ekonomika ta derzhava*. – № 9. – P. 80–83 URL: <https://salo.li/4784719>

3. Innovatsiyni rishennya dlya silskoho rozvytku. [Innovative solutions for rural development]. *Hromadskyi prostir*, 2025. URL: <https://salo.li/b316C4A>

4. Karachyna, N. P., Vakar, T. V., Moroz I. O. (2019). Kontsept terytorial'noho brendynhu v konteksti sotsialno–ekonomichnoho rozvytku silskykh terytoriy [The concept of territorial branding in the context of socio–economic development of rural areas.]. *Ekonomika ta derzhava*. № 4. P.26–34. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.4.25

5. Karachyna, N.P., Vakar, T.V. (2017) Brendynh silskykh terytoriy: potentsial ta problemy realizatsiyi [Branding of rural areas: potential and problems of implementation]. *Publichne upravlinnya: problemy ta perspektyv*, – P. 335–342. URL: <https://salo.li/12C15cc>

6. Knyha uspikhiv. Korotki istoriyi yak detsentralizatsiya vplyvaye na zhyttya hromad [Book of Successes. Short Stories of How Decentralization Affects Community Life], *Asotsiyatsiya mist Ukrayiny, USAID*, 2018. – 49 p.

7. Kolesnik, T. V. (2019). Rehionalne prohramuvannya yak diyovyy instrument staloho rozvytku silskykh terytoriy [Regional programming as an effective tool for sustainable development of rural areas]. *Ekonomika. finansy. menedzhment: aktualni pytannya nauky i praktyky*. – No 3. – P. 44–62 URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/23565.pdf>

8. Kompleksna prohrama pidtrymky ta rozvytku silskoho hospodarstva u Lvivskiy oblasti na 2021 – 2025 roky. [Comprehensive program for the support and development of agriculture in Lviv region for 2021–2025]. URL: <https://loda.gov.ua/documents/34804>

9. Korzhenivska N., Niskhodovska O. (2022). Innovatsiyno–investytsiynyy potentsial resursiv silskykh terytoriy

[Innovation and investment potential of rural resources.]. *Zbirnyk tez dopovidey Vseukrayinskoyi nauково–praktichnoyi konferentsiyi «Kapitalizatsiya ahrarynykh pidpryemstv ta yikh investytsiynye zabezpechennya» 8 veresnya 2022 r., m. Kyiv / NAAN Ukrayiny, NNTS «IAE»*, 384 p. – P. 101–105. URL: <https://salo.li/Oc92536>

10. Kulchiy, I. M. (2017). Publichno–pryvatne partnerstvo yak sposib zabezpechennya staloho rozvytku silskykh terytoriy. [Public–private partnership as a way to ensure sustainable development of rural areas.]. *Ahraryne pravo. Ekolohichne pravo*. – P. 99–109. <https://doi.org/10.21564/2414-990x.138.108564>

11. Mamchur, V. A., Studinska, H. YA. (2023.) Innovatsiynyy rozvytok ahrarynoyi sfery v umovakh realizatsiyi natsionalnoyi systemy stiykosti [Innovative development of the agricultural sector in the context of the implementation of the national sustainability system]. *Ekonomika ta suspilstvo*. – № 56. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-144>

12. Ovsyanyk, V. M. (2017). Realizatsiya pilotnykh proektiv yak chynnyk zabezpechennya tsyvilnoho zakhystu naselennya v obyednannykh terytorialnykh hromadakh Dnipropetrovskoyi oblasti [Implementation of pilot projects as a factor in ensuring civil protection of the population in the united territorial communities of Dnipropetrovsk region]. *Visnyk NUTSZU. Seriya: Derzhavne upravlinnya. Vyp. 1(6)*. P.347–355

13. Onyehina, V. M., Batyuk, L. A. (2017). Derzhavno–pryvatne partnerstvo ta rozvytok silskykh terytoriy v Ukrayini [Public–private partnership and development of rural areas in Ukraine]. *Aktualni problemy innovatsiynoyi ekonomiky*. – № 2. P.64–72

14. Pavlova, I. O. (2018). Marketynhova stratehiya prosuvannya brendu silskykh terytoriy pivdennoho rehionu. [Marketing strategy for promoting the brand of rural areas of the southern region]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. – Vypusk 17. – Chastyna 2. – P. 24–29

15. Polozhennya konkursu MKHP «Roby svoje». [Regulations of the MHP "Do Your Own" competition]. URL: <https://salo.li/EO645cO>

16. Proyekt YES RURACTIVE shchodo stvorennya bahatostoronnykh ekosystem innovatsiy u silskiy mistsevosti [EU project RURACTIVE on creating multi-stakeholder innovation ecosystems in rural areas]. URL: <https://www.ruractive.eu/project/objectives>

17. Semtsov, V. M., Vakar, T. V., Krychkovskyy, V. YU., Moroz, YE. O., Shuberanskyy, V. E. (2024). Brend–menedzhment rozvytku depresyvnnykh ekonomik na prykladi silskykh terytoriy Ukrayiny [Brand management

of the development of depressed economies on the example of rural areas of Ukraine. Academic Vision]. Akademichni vizii. – №27. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10531710>

18. Skoryk, M. O. (2024). Yevropeyskyi dosvid za bezpechennya staloho ekonomichnoho rozvytku silskykh terytoriy [European experience in ensuring sustainable economic development of rural areas]. Stally rozvytok ekonomiky. № 3 (50). P.195–203. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-50-29>

19. Stepanenko, S. V. (2023). Sotsialna inkluziya yak priorytet podalshoho rozvytku ahrarynoho sektoru i silskykh terytoriy [Social inclusion as a priority for the further development of the agricultural sector and rural areas]. Naukovy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstv. № 46. – P. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2023-46-1>

20. Studinska, H. YA. (2023). Vplyv innovatsiy ahrarynoyi sfery na zminu sektoralnoyi struktury natsionalnoyi ekonomiky. [The impact of innovations in the agricultural sector on changing the sectoral structure of the national economy]. Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini : Zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 10 (269) – K.: DNDIIME. – P. 25–34. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10664405>

21. Studinska, H. YA. (2025). Proyektivni rishennya innovatsiyanoi transformatsiyi silskykh terytoriy. [Project solutions for innovative transformation of rural areas]. Formuvannya rynkovykh vidnosyn. Vyp. 5 (288). – K.: DNDIIME. – P. 50-63

22. Studinska, H. YA. (2017). Teoretyko–metodolohichni zasady brendynhu v systemi upravlinnya konkurentospromozhnisty natsionalnoyi ekonomiky. [Theoretical and methodological principles of branding in the system of managing the competitiveness of the national economy]: dys...d–ra ekon. nauk; spets. 08.00.03 Ekonomika ta upravlinnya natsionalnym hospodarstvom. Odesa: Odeskyi natsion. politekhnichnyy un–t. 596 p.

23. Tarasovych, L. V. (2017). Kooperatsiya yak instrument ekonomichnoho zrostannya silskykh terytoriy ta ekonomiky v umovakh detsentralizatsiyi. [Cooperation as a tool for economic growth of rural areas and the economy in conditions of decentralization]. Hlobalni ta

natsionalni problemy ekonomiky. MNU im. Sukhomlynsko. Vyp 6. – P. 239–244.

24. Kharchenko, T. O., Nykolenko V.M. (2019). Vprovadzhennya instrumentiv proektnoho pidkhodu v protses upravlinnya ekonomichnym rozvytkom silskykh terytoriy [Introduction of project approach tools into the process of managing the economic development of rural areas]. Publichne upravlinnya ta administruvannya na suchasnomu etapi derzhavotvorennya. P. 150–152. URL : <https://salolj/704349c>

25. Khomyuk, N. (2019). Detsentralizatsiya yak chynnyk dyversyfikatsiyi rozvytku silskykh terytoriy. [Decentralization as a factor in the diversification of rural development.]. Ekonomichnyy chasopys Skhidnoyevropeyskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. № 1. – P. 85–91. <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2019-01-85-91>

26. Tsyfrovizatsiya silskohospodarskykh pidpryemstv ta yiyi ekonomichna efektyvnist [Digitalization of agricultural enterprises and its economic efficiency]: monohrafiya / M. V. Rudenko – Cherkasy: vydavets Chabanenko YU.A., 2020. – 342 p.

27. Yasnolob, I. O., Chayka, T. O., Horb, O. O., & Radionova, YA. V. (2018). Teoretyko–praktychni zasady stvorennya enerhetychno nezaleznykh silskykh terytoriy. [Theoretical and practical principles of creating energy-independent rural areas]. Ekonomika APK. № (11), P. 97–105. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201811097>

28. Sinerma, J., Pazos–Vidal, S. Analysis of EU policies around rural innovation, 2025. URL: <https://salolj/BO46224>

Дані про автора

Студінська Галина Яківна,

д. е. н., с. д., с. н. с. ННЦ «Інститут аграрної економіки»
e-mail: studinska.galina@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4713-4957>

Data about the author

Halyna Stydinska,

Doctor of economic sciences, senior researcher of National Scientific Center «Institute of Agrarian Economics»
e-mail: studinska.galina@gmail.com